

І.І. ЧЕРНЕГА аспірант

Уманський державний аграрний університет

**ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Проаналізована тенденція зміни кількості населених пунктів сільської місцевості, чисельності загального та працездатного населення України та проаналізовані причини.

The tendency of changing of a number of countryside settlements, the quantity of common and working population of Ukraine is studied and causes of this process are analyses.

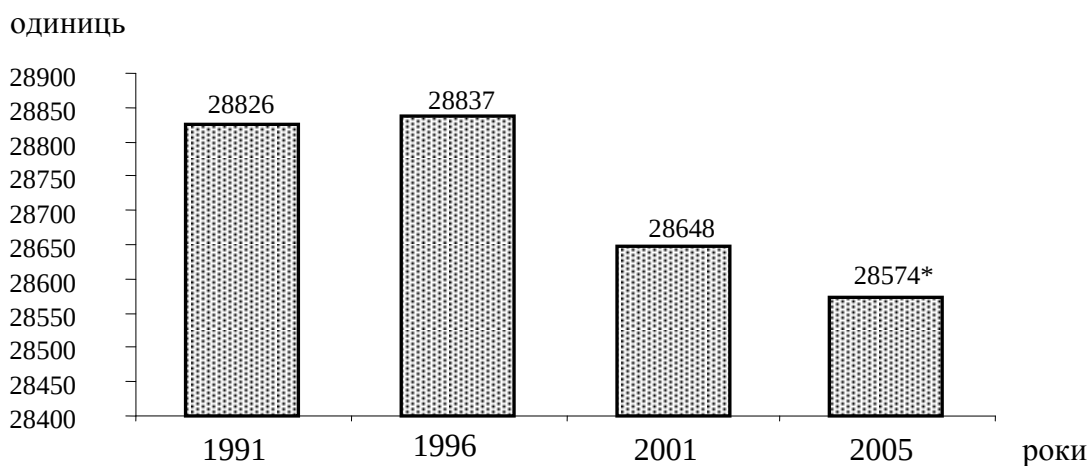
Вступ. Чисельність сільського населення, його статеві-вікова структура є основними критеріями відродження села та розвитку сільського господарства. Причиною цього є те, що сільське населення завжди було і є природною основою трудового потенціалу аграрної сфери економіки.

В свій час над питанням трудового потенціалу працювали такі визначні науковці як Онікієнко В.В., Оленцевич Н.В., Пірожков С.І., Чижова Л.С., Сергєєва Г.П., Здоровцов О.І., Якуба К.І., Гольдін М.І. та інші, які зробили вагомий внесок в дане поняття.

Показниками відтворювальних процесів є абсолютна і відносна чисельність мешканців сільської місцевості а також структурно-демографічні зміни його за певний період.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. На початок листопада 2005 року в Україні нараховувалось 28574 сільських населених пункти, що на 74 одиниці менше, ніж в 2001 році, а порівняно з 1991 роком їх кількість зменшилась на 252 населені пункти. Дане скорочення кількості населених пунктів відбувається внаслідок зняття з обліку незаселених поселень.

В 1996 році кількість сільських поселень збільшилась на 11 одиниць порівняно з 1991 роком, що є позитивним моментом для всього аграрного сектору, так як збільшилось сільське населення і, відповідно, трудовий потенціал села (рис. 1).

*станом на 1 листопада 2005 року

Рис. 1 Загальна кількість сільських населених пунктів
України на початок року

В період з 1996 по 2001 роки кількість сільських населених пунктів різко зменшилась – з 28837 до 28648, що складає 189 одиниць. До причин такого явища можна віднести старіння працездатного населення, небажання молоді проживати і працювати в селах, що призводить до різкого спаду трудового потенціалу аграрного сектору. Динаміку чисельності населення в Україні ми спостерігаємо на рис. 2.

Зміни населення країни мають тенденцію різкого спаду. Так, в період з 1990 по 2005 роки чисельність населення України скоротилася з 51838,5 тис. осіб до 47280,8 тис. осіб, тобто на 4557,7 тис. осіб, хоча з 1990 по 1993 роки кількість населення збільшилось з 51838 тис. осіб до 52244,1 тис. осіб, що становить 405,6 тис. осіб. Це пояснюється, насамперед, тим, що в зазначений період кількість народжених переважає над кількістю померлих. В цей час збільшилась частка жінок фертильного віку. Але починаючи вже з 1994 року кількість населення невпинно зменшується і в 1996 році нараховувалось 51297,1 тис. осіб, що на 817,3 тис. осіб менше ніж у 1994 році, а порівняно з

2000 роком їх кількість зменшилась на 2684,6 тис. осіб і становила 49429,8 тис. осіб.

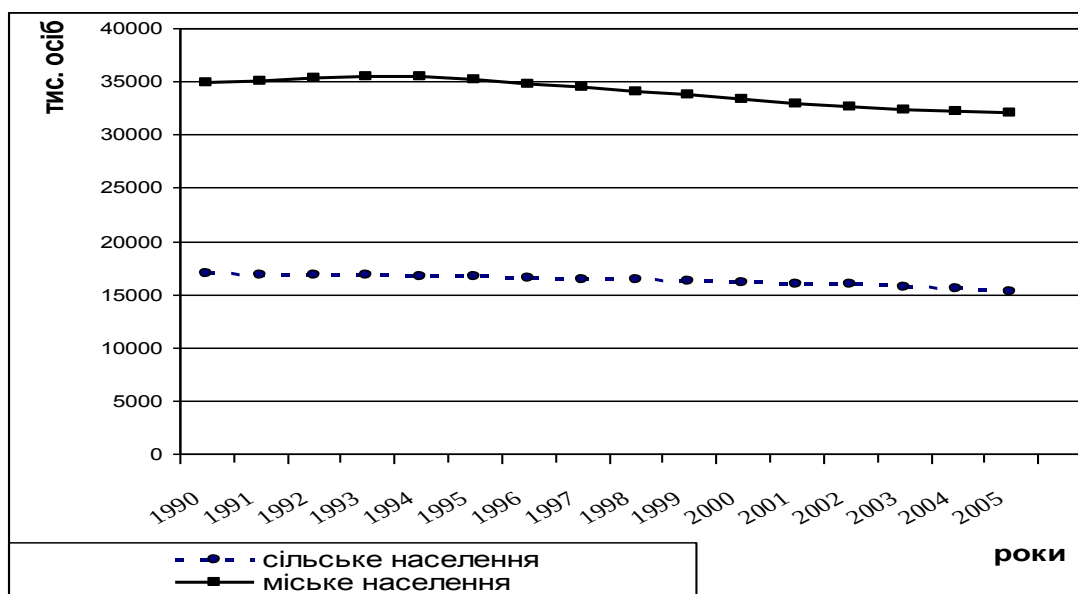

Рис. 2 Динаміка чисельності населення в Україні
на початок року у 1990-2005 роках

Аналізуючи період з 2000 по 2005 роки спостерігаємо чітку тенденцію зниження населення, так кількість жителів в 2000 році становила 49429,8 тис. осіб, а в 2005 році – 47280,8 тис. осіб, що на 2149 тис. осіб менше. Найбільш різкий спад населення відбувся з 2000 по 2001 роки та з 2001 по 2002 роки, що становить 505,6 тис. осіб та 466,1 тис. осіб відповідно. А в період з 2004 по 2005 роки кількість населення зменшилось найповільніше – на 341,6 тис. осіб.

На рисунку 3 відображена питома вага сільського населення у загальній чисельності постійного населення в Україні. В період з 1991 по 2005 роки питома вага сільського населення знизилась з 32,7% до 31,1%, що складає 1,6 пункти. Але в період з 1991 по 1996 роки має місце збільшення питомої ваги сільського населення з 32,7% до 33,1%, що складає 0,4 пункти, що, безумовно, є позитивним моментом не тільки для сільського населення, а й для всього аграрного сектора, оскільки відбулось також зростання частки трудового потенціалу.

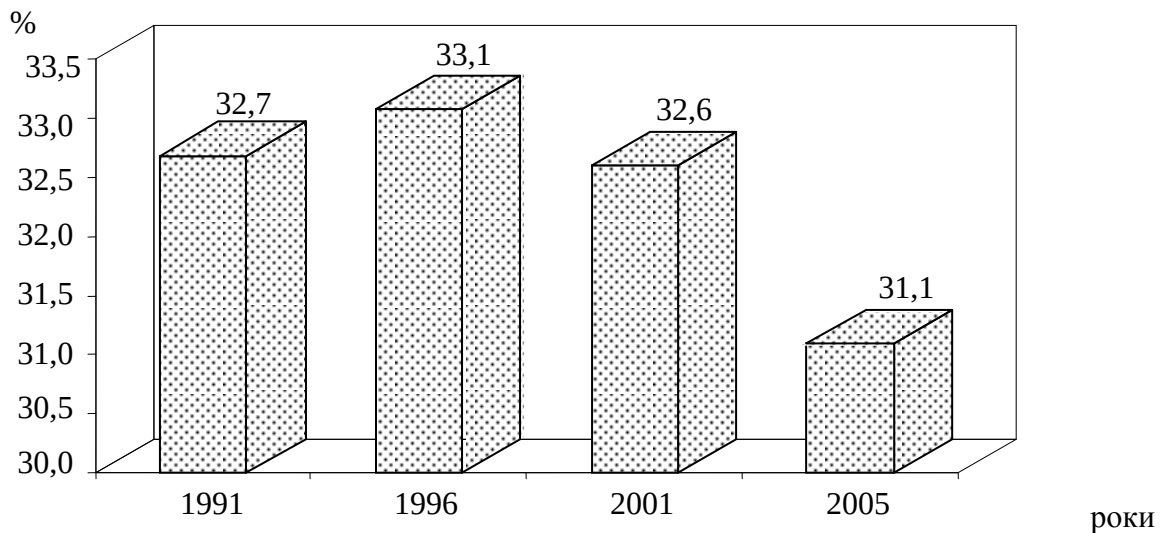

Рис. 3 Питома вага постійного сільського населення у загальній чисельності постійного населення України, на початок року, %

В період з 1996 по 2001 роки спостерігається спад питомої ваги сільського населення у загальній чисельності населення з 33,1% до 32,6%, що складає 0,5 пункти. Оскільки з 2001 по 2005 роки питома вага зменшилась на 1,5%, то ми робимо висновок про чітку тенденцію спаду питомої ваги постійного сільського населення у загальній чисельності постійного населення України.

Причинами процесу зменшення чисельності сільського населення в деякій мірі можуть бути кризові явища в історії країни до яких відносять війни, голодомор, масові репресії, але ж і в наш «спокійний» час ми спостерігаємо чітку тенденцію спаду чисельності сільського населення. За рахунок динамічних зрушень в різних вікових групах селянства відбувається скорочення абсолютної чисельності сільського населення.

Аналізуючи розподіл населення за статтю та віком, потрібно відзначити коливання на 1 січня 2005 року у віці з 0-4 років до 15-19 років, що складає 415271 тис. осіб сільського населення та 1318317 тис. осіб міського населення. А в період з 19 до 24 років сільське населення вже починає скорочуватись, в той час як міське населення ще зростає, хоча вже й не такими швидкими темпами незалежно від статті.

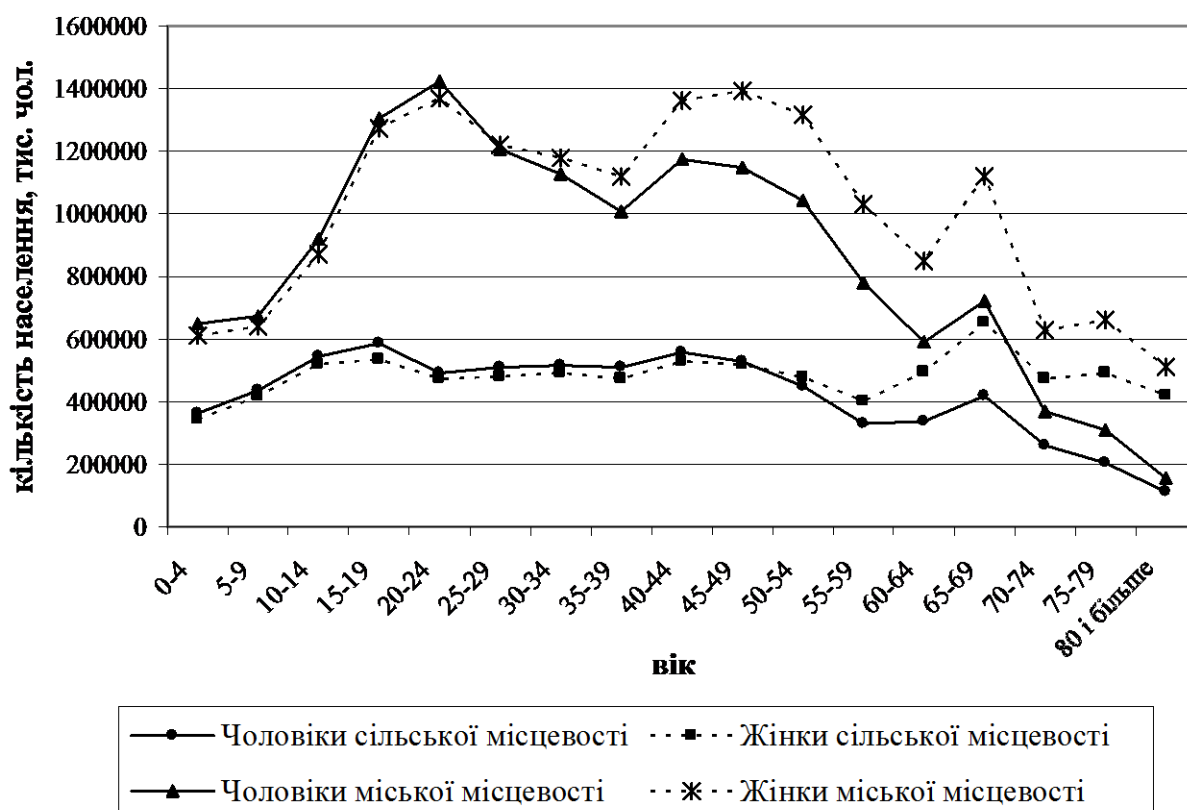

Рис. 4. Розподіл постійного населення за статтю та віком
в Україні на 1 січня 2005 року

Найбільш різкий спад міського населення відбувається у віці від 24 до 39 років на відміну від сільського населення, хоча і на селі спостерігається тенденція спаду кількості населення обох статей, але не такими швидкими темпами.

Значно скоротилося сільське населення на початок 2005 року у віці від 40 до 55 років обох статей, а динаміка різкого спаду міського населення збереглася з 40 до 60 років.

Даний факт негативно впливає на трудовий потенціал обох місцевостей, так як проаналізований вік належить до працездатного віку, а це означає, що зазнала різкого спаду робоча сила.

Найбільш різкого скорочення зазнають такі вікові групи як працездатний вік та молодший за працездатний вік. Це значно погіршує вікову структуру селян та працівників сільського господарства, спричиняє

процес їх старіння (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності сільського населення України за укрупненими віковими групами

(станом на 1 січня)

Роки	Чисельність, тис. чол.				2005 рік у % відповідно			
	всього	із загальної чисельності у віці:			всьо-го	із загальної чисельності у віці:		
		молод-шому за праце-здатний	праце-здат-ному	старшо-му за праце-здат-ний		молод-шому за праце-здатний	праце-здат-ному	старшо-му за праце-здатний
1970	21400	6500	10500	4400	71,71	44,86	77,46	97,66
1980	19000	4400	9900	4700	80,77	66,27	82,16	91,43
1990	17000	3800	8400	4800	90,27	76,73	96,83	89,52
1995	16600	3700	8100	4800	92,45	78,81	100,42	89,52
2000	16124	3433,3	7987,2	4703,5	95,18	84,93	101,84	91,36
2001	15950,2	3327,9	7997,7	4624,6	96,22	87,62	101,70	92,92
2002	15789,9	3219,5	8050,6	4519,8	97,19	90,57	101,03	95,07
2003	15950,2	3208,2	8176,9	4564,3	96,22	90,89	99,47	94,15
2004	15551,2	2965,7	8239,4	4346,1	98,68	98,32	98,72	98,87
2005	15346,7	2915,8	8133,8	4297,1	*	*	*	*

З 1995 року по 2004 рік тенденція зменшення кількості дітей віком до 15 років збереглася. Що стосується осіб працездатного віку, то з 1999 року їх кількість поступово збільшується. Чисельність осіб пенсійного віку зменшилась у 2001 році в порівнянні з 1995 роком на 280,2 тис. чол. або на 5,84%. А вже 2002 рік характеризується зростанням кількості цієї категорії сільського населення, що можна пояснити загальним постарінням і збільшенням природного переходу в старшу вікову групу.

З цього випливає, що зниження кількості селян відбулося, в основному, внаслідок зменшення чисельності як осіб допрацездатного віку, так і працездатного населення обох статей в період до 1999 року і, починаючи з 1997 року, внаслідок незначного зменшення кількості пенсіонерів.

Отже, структурно-динамічні зміни кількості сільського населення відбуваються в напрямку зменшення чисельності дітей, підлітків, а в останні роки і кількості пенсіонерів. Починаючи з 1999 року, чисельність осіб працездатного віку, збільшилась на 252,2 тис. чол. Причому, значним збільшенням їх кількості характеризується 2002 рік.

На основі проведеного аналізу, ми робимо висновок, що сільське населення країни старіє швидкими темпами, чим знижує передумови демовідтворювальних процесів (табл. 2).

Таблиця 2

Структура сільського населення України,

% за укрупненими віковими групами

(станом на 1 січня)

Роки	Вікові групи			
	молодший за працездатний	працездатний	старший за працездатний	разом
1970	30,37	49,07	20,56	100
1980	23,16	52,10	24,74	100
1990	22,35	49,41	28,24	100
1995	22,29	48,79	28,92	100
2000	21,29	49,54	29,17	100
2001	20,86	50,14	29,00	100
2002	20,39	50,99	28,62	100
2003	20,11	51,27	28,62	100
2004	19,07	52,98	27,95	100
2005	19,01	52,99	28,00	100

Основою відтворення сільського населення, як чоловіків, так і жінок є діти та підлітки, що складають 19,1% від загальної кількості жителів сільської місцевості. В період з 1990 по 2004 роки їх частка зменшилась на 11,2%, при цьому майже третю частину селян складають пенсіонери.

В період з 1995 по 2005 роки чисельність пенсіонерів зменшилась на 502,9 тис. осіб, але їх частка у загальній кількості всіх жителів залишається майже незмінною. Зважаючи на це, ми можемо стверджувати, що процес старіння сільських жителів набув стабільного характеру.

Висновки. Отже, кількість сільських населених пунктів знижується, що є наслідком збільшення чисельності незаселених поселень. Зміни населення країни мають тенденцію різкого спаду. За проаналізований період ми чітко спостерігаємо тенденцію скорочення населення, причому, як сільського, так і міського. Також ми спостерігаємо чітку тенденцію спаду питомої ваги сільського населення у загальній чисельності постійного населення України. Найбільш різкого скорочення зазнає працездатний вік та молодший за працездатний вік. Причиною цього є старіння працездатного населення, а також небажання молоді проживати і працювати в сільських населених пунктах.

Список використаної літератури.

1. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України – 2006.
2. Демографічний щорічник “Населення України” за 2004 рік / Державний комітет статистики України – К., 2005.
3. Статистичний щорічник “Сільське господарство України” за 2004 рік / Державний комітет статистики України: Під загальним керівництвом Ю.М. Остапчука. – К., 2005.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕРНЕГА ІННА ІВАНІВНА – аспірант кафедри економіки Уманського державного аграрного університету.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент Бурляй О.Л.

Домашня адреса: 20300 м. Умань, Черкаська обл., вул. Більшовицька 5-Б, кв.16.

Телефон домашній: 2-22-17

службовий: 3-87-89

РЕЦЕНЗІЯ

на статтю Чернеги І.І. на тему: „Демографічні аспекти формування
трудового потенціалу аграрного виробництва”

Актуальність теми - значення трудових ресурсів у виробництві.

Трудові ресурси є основною складовою будь-якого виробництва. В останні роки кількість трудових ресурсів стрімко знижується. Найбільш різкого скорочення зазнає категорія працездатного населення сільської місцевості. Даний факт негативно позначається на аграрному виробництві в цілому.

Автор даної статті розглянула і проаналізувала кількість і склад сільського населення всіх вікових категорій і їх динаміку. Аналіз показав, що прослідковується зменшення кількості населення всіх вікових категорій, особливо працездатного віку.

Стаття присвячена пошуку шляхів виходу із кризової ситуації, що склалася із працездатним населенням сільської місцевості. Досліджена проблема вимагає змін як на місцевому рівні, так і на рівні державних органів влади.

Вважаю, що стаття Чернеги І.І. може бути опублікована у загальнодержавному науково-практичному журналі, внесеному до переліку видань ВАК України.

Рецензент: доктор економічних наук,
професор кафедри економіки
Уманського ДАУ

Здоровцов О.І

ЗАЯВКА

на участь у роботі третьої регіональної науково-практичної конференції,

що відбудеться 30 листопада 2006 року

«СТРАТЕГІЧНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ

ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ»

Доповідач: ЧЕРНЕГА ІННА ІВАНІВНА

Назва доповіді: «ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА»

Бронювання житла – не потрібне.